

СЛОВООБРАЗОВАНИЕ

УДК 81'44=161.1=161.2=162.1

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ СТРУКТУР СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД З ВЕРШИНАМИ *САЖАТЬ, САДИТИ І SADZIC*

Н.О. Ярошенко (Україна, Донецьк)

Стаття посвячена сопоставительному аналізу лексико-семантичних структур словообразовательних гнезд з вершинами *сажать, садити і sadzić* в російському, українському і польському мовах XIX-XX вв.

Ключевые слова: словообразовательное гнездо, сопоставительный метод, семантика, производящее слово, производное слово.

Статтю присвячено зіставному аналізу лексико-семантичних структур словотвірних гнізд з вершинами *сажать, садити і sadzić* у російській, українській і польській мовах XIX-XX ст.

Ключові слова: словотвірне гніздо, зіставний метод, семантика, твірне слово, похідне слово.

The article deals with comparative analysis of lexical-semantic structures of derivational families with basic verbs *sazhat', sadyty and sadzicz* in Russian, Ukrainian and Polish languages of the 19-th-20-th centuries.

Key words: word-forming family of words (derivational family), comparative method, semantics, primary word, derivative word.

У сучасній дериватології набуває актуальності вивчення словотвірних систем кількох споріднених або типологічно дистантних мов на підставі зіставного аналізу комплексних одиниць словотвору (див., наприклад, [1; 4; 17; 18; 19]).

У пропонованій статті ми ставимо собі за мету зіставити лексико-семантичні структури словотвірних гнізд (далі – СГ) з вершинами *сажать (садить), садити (саджати, садовити, сажати)* і *sadzić (sadzać, sadowić)* у російській, українській і польській мовах XIX-XX ст.

Під лексико-семантичною структурою СГ, слідом за О.М. Тихоною, розуміємо “сукупність значень, що передаються всіма спільнокореновими словами в гнізді, у їх системних зв'язках і взаємовідношеннях” (цит. за [11:56]).

Отже, предметом вивчення передусім є такі аспекти:

1. Реалізація моно- і полісемії похідних у складі зіставлюваних СГ.
2. Повна й неповна семантична співвіднесеність у парі “твірне → похідне”, а також різновиди неповної семантичної співвіднесеності.

У дериватології вже накопичено певний досвід вивчення семантичних відношень між твірними і похідними словами (роботи О.М. Тихонова, І.О. Ширшова, І.І. Ковалика, О.П. Єрмакової, О.С. Кубрякової, Н.О. Пугієвої та ін.) [15; 21; 8; 3; 9; 12]. Проте на сьогодні як у лексикології, так і в дериватології залишаються дискусійними проблеми опису лексичного значення, полісемії (статус лексичних значень у семантичній структурі багатозначного слова, розмежування окремих лексико-семантичних варіантів (далі – ЛСВ) і відтінків значень, з'ясування ієрархії ЛСВ), визначення меж між омонімією й полісемією, мотивованості/немотивованості, вивчення різноманітних семантичних змін (зокрема семантичної декореляції похідних і твірних слів) тощо.

Під час укладання схем СГ ми спиралися на зразки статей у словотвірних словниках О.М. Тихонова [16] і Є.А. Карпіловської [7]. При дослідницькому формуванні СГ, по-перше, гнізда були доповнені фактичним матеріалом, дібраним шляхом суцільної вибірки з різнотипних лексикографічних джерел, із творів художньої літератури, джерел ЗМІ (для польської мови використовуються аналогічні джерела); по-друге, у деяких випадках вилучалися або додавалися певні лексеми з огляду на різні погляди щодо синхронних меж СГ (російський іменник *сад*, українське дієслово *надсадити* та їхні похідні); по-третє, видозмінюємо спосіб інтерпретації схем СГ за рахунок розширення так званих зон схеми, які містять додаткову інформацію щодо компонентів гнізд.

Цією додатковою інформацією є 1) позначення за допомогою низки умовних символів лексикографічних або інших джерел, у яких фіксується та чи інша лексема (для нас це передусім компонент СГ); 2) відображення у круглих дужках після символу кількості значень слова за кожним із джерел; 3) наприкінці у квадратних дужках після знаку тире подано загальну кількість значень слова, що її отримано внаслідок аналізу різних словникових статей.

Слова, які залучаємо до складу СГ із творів художньої літератури, джерел ЗМІ, словників, де немає фіксації семантичних структур слів, розглядаємо як однозначні (навіть за наявності контексту вони реалізують у ньому одне значення). Наприклад: “Завтра, 16 сентября, как обещают синоптики, будет ясно и *безосадисто*, т. е. дождя не будет” (15.09.2001 “ХитFM”), “*Лысо-насаждения*, лысопарок – пейзаж современного города” (Ф. Кривин), “...грузчики-берегаши торопливо швыряют в трюм пустые бочки, – кранец им, разумеется, лень подставить, и от ударов клепки разойдутся, бондарю будет работа *переосаживать* обручи...” (Г. Владимов); *садорозведення, посадовець, зліт-посадка; przesadzarka* ‘машина для пересадки’, *zasadowo, zasadolubny*.

За даними деяких лексикографічних джерел, зокрема словника В.І. Даля, семантична структура полісемантичного слова може бути визначена тільки умовно, оскільки тут відсутнє чітке розмежування окремих значень і відтінків значень. Наприклад: *всадъ* Даль [> 2] → *всадъ-к(а)* Даль [> 2].

Для тих твірних слів, що їх не зафіксовано в жодному із джерел, хоча наявні їхні похідні слова, семантична структура “відновлюється” на підставі значень деривата. Звичайно, не можна виключати можливості утворення подібних слів шляхом черезступенчатого словотвору, механізмом якого, як відомо, керує закон аналогії. До структури СГ з метою запобігання зайвої лакунарності вводимо твірні слова зазначеного типу із позначкою “*” як такі, що гіпотетично відновлені у складі словотвірних ланцюжків (пор. [2, с. 5]). Наприклад: рос. **сад-ыкнѹ(ть)* [≈ 1] → *садыкнѹть-ся* НО (1) [= 1]; укр. **засад-ник* (≈ 1) [≈ 1] → *засаднич-ок* ‘хліб’ НД (1) [= 1]; пол. **przesadzka-ować* [*=1] → *przesadzkowa-ni(e)* SJPД (1) [= 1].

Проте в переважній більшості випадків виведення цифри у квадратних дужках, що відповідає загальній кількості значень слова як компонента макрогнізда, не є наслідком простого зіставлення й додавання даних різних лексикографічних джерел, а являє собою результат тривалого й багатоетапного аналізу.

Можна виділити декілька головних причин, що зумовлюють необхідність такого аналізу:

1. Кількість значень певною мірою визначається обсягом і типом словника.
2. *Розбіжності також визначаються різним порядком розташування значень (навіть для тих випадків, коли відбито майже однаковий семантичний обсяг), тобто різні погляди на ієрархію ЛСВ.*
3. Різне трактування розмежування значень слів (ЛСВ) і відтінків значень (підзначень).
4. Дискусійні питання щодо встановлення межі полісемії й омонімії.
5. Непослідовне врахування полісемії похідних слів, що є результатом співвіднесення із ЛСВ багатозначного твірного слова (пор. аналіз у монографії С.О. Соколової семантичних структур похідного слова *пересажают* і його твірного *сажать* [13, с. 259]).

Зрозуміло, що першим етапом вивчення лексико-семантичних відношень між компонентами СГ є встановлення семантичної структури його вершини, оскільки базове слово (слова) гнізда є вихідним елементом усіх словотвірних ланцюжків і являє собою своєрідний семантичний інваріант СГ. Зіставлення діапазону ЛСВ у семантичних структурах вершин аналізованих СГ трьох мов за даними лексикографічних джерел виключно літературної мови подано в одній із наших статей [22]. На наступному етапі аналізу з’ясування семантичної структури кожного із дієслів-вершин здійснювалося на підставі даних усіх джерел, де це слово зафіксовано. Наведемо кінцеві результати цього аналізу:

- 1) рос. *сажать* Т БАС (16) МАС (11) У (12) О (6) Еф (15) БТС (10) Даль ПА (1) ДГ (1) Де (1) [= 16];
- 2) рос. *садить* Т БАС (2=17) МАС (3=11) У (12) О (2) Еф (2) БТС (3=6) Даль СП (5) КП (1) СЗ (1) ВС (1) ДВ (3) ПА (3) ЗБ (1) НГ (1) НО (3) СУ (1) ЭС (1) БСЖ (2) [= 17]
- 3) укр. *садити* СУМ (9) ВТС (8) НТС (8) СГр (3) НД (1) ЖЗ (1) [= 9]
- 4) укр. *саджати* К СУМ (7) ВТС (7) НТС (7) СГр (1) [= 7]
- 5) укр. *садовити* К СУМ (9) ВТС (9) НТС (8) СГр (1) [= 9]
- 6) укр. *сажати* К СУМ (≈ 9) ВТС (≈ 9) НТС (≈ 8) СГр (4) [≈ 9]
- 7) пол. *sadzić* SJPД (5) Sz (4) MSP (3) SWP (II/2) STG (2) TWM (1) [= 5]
- 8) пол. *sadzać* SJPД (3) Sz (3) MSP (1) SWP (2) STG (1) [= 3]

9) пол. *sadowić* SJPD (2) Sz (1) MSP (1) SWP (1) [= 2]

Прокоментуємо деякі похідні слова у складі зіставлених СГ, під час з'ясування семантичних структур яких доводилося зважати на вищезазначені дискусійні питання:

(1) рос. *сад-ок* II Т БАС (5) МАС (3) У (3) О (1) Еф (III/5) БТС (4) БСЖ (4) Даль И (1)

СУ (1) Де (1) НГ (1) ВС (1) [= 8]

Семантичні структури слова *садок* II (щоправда, у словниках воно супроводжується індексом I, у той час як індекс II має омонім, який є зменшувально-пестливим дериватом від *сад*) у тому вигляді, у якому вони репрезентовані в БАС, МАС, словниках Д.М. Ушакова, С.І. Ожегова, С.О. Кузнецова, перебувають між собою у відношеннях включення (розбіжності полягають у визначенні статусу ЛСВ і розрізненні окремих ЛСВ і відтінків значень) [БАС XIII, стлб. 45; МАС IV, с.12-13; У IV, стлб. 23; О, с. 681; БТС, с. 1140]. У територіально-діалектних словниках це слово фіксується із значеннями тотожними до тих, які відомі в літературній мові. У деяких випадках ці значення дещо конкретизуються, проте загалом вони перебувають у межах значень, що є спільними із літературною мовою: пор. 1. 'штучне водоймище для утримання і розведення риби; // прилад для утримання живої пійманої риби' [БАС XIII, стлб. 45] – і 'яма, що її вибито у льоді, звичайно чотирикутної форми, наповнена водою для тимчасового утримання живої риби' [ВС 1931, с. 99], 2. 'приміщення для утримання, розведення чи відгодівлі тварин, птиці' [БАС XIII, стлб. 45] – і 'курятник' [И III, с. 3], 'гратчастий ящик, зроблений із дощок чи дранки або сплетений із лози, призначений для перевезення поросят' [Де, с. 499], 'вулик' [СУ V, с. 104], 'корзина із кришкою для підсадних вуток' [НГ X, с. 4]. Наведені діалектні значення слова *садок* II розглядаємо як такі, що накладаються на відповідні значення цього слова в літературній мові, тобто вони мають статус підзначень у семантичній структурі слова *садок* II як елемента макрогнізда. Натомість значення жаргонізму *садок* розподіляємо за цією ознакою на дві групи: 1) 'трамвай, автобус, тролейбус' [БСЖ, с. 520] – із статусом підзначення, свого роду конкретизація словотвірного значення 'місце, а саме: місце дії' і 2) 'зупинка громадського транспорту', 'кишенькова крадіжка під час посадки пасажирів до громадського транспорту' [БСЖ, с. 520] – із статусом окремих ЛСВ. Щодо межі між окремим ЛСВ і підзначенням, то в цьому випадку (насамперед нас цікавлять значення 'трамвай, автобус, тролейбус' і 'зупинка громадського транспорту', оскільки інші значення – це результат розвинутої полісемії) визначення статусу окремого ЛСВ чи підзначення здійснюємо на семному рівні. Для наведених територіально-діалектних підзначень і підзначення 'трамвай, автобус, тролейбус' із відповідними літературними ЛСВ, конкретизацією яких вони виступають, спільною є сема 'приміщення, місце із зовнішніми окресленими межами', у той час як інші значення слова *садок* II як жаргонізму – це конкретизація словотвірного значення 'місце дії', для якого притаманна просторова локалізованість у її загальному вигляді. Під час визначення значень слова *садок* II виникає проблема розмежування полісемії й омонімії, оскільки у словнику Т.Ф. Єфремової п'ять значень цього слова, із якими воно фіксується в БАС, розведені по трьох омонімах [Еф II, с. 535]. Оскільки приєднуємось до позиції тих словників, де для цього слова подано не омонімію, а полісемію, то в зоні слова після символу словника Т.Ф. Єфремової у круглих дужках наводимо римську цифру три (у цьому лексикографічному джерелі цьому слову відповідають три омоніми), а після скісної риски наводимо цифру п'ять (сума значень цих омонімів дорівнює п'яти, і ці значення можуть розглядатися як такі, що ще не настільки втратили семантичну близькість, щоб відбувся розпад полісемії). Отже, після аналізу з'ясували, що семантична структура слова *садок* II як компонента макрогнізда складається з восьми значень, або ЛСВ.

(2) рос. *высаживать-ся* 1 Т БАС (2) МАС (2/1=3) У (1) Еф (2/1) БТС (1=3) Даль [= 3]

По-перше, із зіставлення із словом *высаживаться* 2 впливає, що маємо справу з явищем множинності словотвірної структури слова (як і в словнику О.М. Тихонова, множинність словотвірної структури слова позначається за допомогою арабських цифр [15, с. 327]). У словниках у слова *высаживаться* фіксується від одного до двох значень [БАС II, стлб. 1208; МАС I, с. 228; У I, стлб. 497; Еф I, с. 272; БТС, с. 181]. По-перше, за наявності у словнику двох значень цього слова (значення недоконаного виду і значення пасивного дієслова) з огляду на явище множинності словотвірної структури "залишаємо" те значення, яке співвідноситься із цією структурою, тобто те значення, яке слово реалізує як активне дієслово недоконаного виду. На наступному етапі співвідносимо це значення слова *высаживаться* як активного дієслова недоконаного виду із семантичною структурою його твірного слова – дієслова *высадиться*. Отже, дієслово *высаживаться* має три значення. Графічно в зонах схеми СГ ці етапи аналізу після символів джерел наведено так: (2/1=3) або (1=3), а на останньому синтезуючому етапі – [= 3].

(3) рос. *засажива-нуй(е)* Т БАС (1=4) МАС (1=4) БТС (1=4) Еф (1=4) Даль [= 4]

Іменник *засаживание* являє собою поміна actionis від дієслова *засаживать* I. Якщо виходити із словникових статей цього слова в лексикографічних джерелах, то можна зрозуміти, що

цей іменник – однозначний [БАС IV, стлб. 874; МАС I, с. 569; Еф I, с. 522; БТС, с. 334]. В усіх словниках, де зафіксований цей іменник, семантизація його здійснюється шляхом відсилання до семантичної структури твірного дієслова. Проте залишається неясним, яким є, так би мовити, обсяг цього відсилання. По-перше, певні труднощі створює скорочення слова *значення* (рос. *значение*) у формулюванні на зразок *засаживание* 'дія за значенням (значеннями – ?) дієслова *засаживать*' [БАС IV, стлб. 874; МАС I, с. 569] або 'процес дії за значенням (значеннями – ?) дієслова *засаживать*' [Еф I, с. 522]. По-друге, на цьому тлі для часткового словотвірного синоніма *засадка* ← *засадить* чітко окреслено семантичну структуру, а саме: *засадка* 'дія за дієсловом *засадить*–*засаживать* у першому значенні. *Засадка клумбы цветами*' [БАС IV, стлб. 873; МАС I, с. 569; БТС, с. 343-344]. Отже, із сказаного випливає, що під час аналізу словникових тлумачень семантики слова *засаживание* було виявлено неврахування полісемії цього слова, яка виникла за рахунок твірної основи – іменник *засаживание* є чотиризначним, тобто це результат відображеної (рос. *отраженной*) полісемії.

Варто зауважити, що на відміну від Н.О. Пугієвої [12:92] термін *відображена полісемія* вживаємо в широкому розумінні, тобто по відношенню не тільки до успадкованих похідним словом переносних значень твірного, а також щодо успадкованих прямих значень. Н.О. Пугієва за цими ознаками розмежує відображену полісемію (для успадкованих переносних значень) і паралельну деривацію (для успадкованих прямих значень). Вважаємо, що як явище паралельної деривації (частковий випадок **словотвірної** полісемії) не можна розглядати ті випадки, коли різні лексичні значення похідного слова виникають "на базі не одного, а двох чи декількох значень твірного. Лексичні значення похідного і твірного у цьому випадку знаходяться у відношенні симетричної відповідності" [12:121]. Це рівень лексики, а не словотвору, і тут немає "результату неодноразової деривації різних словотвірних моделей" (трактування паралельної деривації за І.О. Ширшовим) (цит. за [12:118]).

Слово *засаживание* у всіх своїх лексичних значеннях має **одне** словотвірне значення 'дія за значенням дієслова', тобто значення абстрактної процесуальної дії. У той час як різні значення багатозначного дієслова *отвести* 'везучи, доставити куди-небудь' (*отвести детей в школу*) і 'везучи, спрямувати в бік' (*отвести ребенка к окну*), що мотивуються одним значенням твірного дієслова *вести* 'допомагати йти, супроводжувати того, хто йде' (приклад Н.О. Пугієвої) [12:120], конкретизують **різні** часткові словотвірні значення, а отже, являють собою "різні реалізації однієї словотвірної моделі" [12:120] і є прикладом паралельної деривації.

(4) рос. *осад-к(и)* БАС (1) МАС (4/1) У (4/1) О (1) Еф (1) БТС (4/1) [= 1]

Іменник *осадки* 'атмосферна волога', який до складу СГ російської мови вміщено як кодериват із словом *осадок*, у лексикографічних джерелах подається або як одне із значень іменника *осадок* [МАС II, с. 642; У II, стлб. 856; БТС, с. 727], або як окрема лексема [О, с. 451; Еф II, с. 1145]. Своєрідну проміжну позицію посідає спосіб фіксації цього слова в БАС, де, з одного боку, його значення розкривається в межах семантичної структури слова *осадок* як один із його чотирьох ЛСВ [БАС VIII, стлб. 1052-1053], а з іншого боку, слово *осадки* подано як окреме реєстрове слово словникової статті з відсиланням 'див. *осадок*' [БАС VIII, стлб. 1052]. Визначаючи семантичну структуру і статус слова *осадки* 'атмосферна волога, що випадає з об'єктів або осаджується на земній поверхні і на предметах безпосередньо з повітря (у вигляді дощу, снігу, граду тощо)', приєднуємось до тих лексикографічних джерел, де його подано як самостійну лексему. Отже, аналізоване слово в СГ російської мови є однозначним, графічно це для деяких джерел показано як (4/1), тобто із чотирьох значень слова *осадок*, якщо у словнику немає окремої лексеми *осадки*, нас цікавить тільки одне зазначене значення. На користь цього, на наш погляд, свідчать також примітки, якими супроводжуються словоформа/слово *осадки* 'гірські породи, що утворилися на дні водних басейнів шляхом відкладання мінеральних речовин, а також розчинних хімічних продуктів; осадові гірські породи' і *осадки* 'атмосферна волога', а саме: *звичайно множина і тільки множина* відповідно. *Осадки* із значенням 'атмосферна волога' і приміткою *тільки множина* – це самостійне слово, що являє собою *pluralia tantum*.

У дериватології також існує погляд, згідно з яким виникнення лексем на зразок *осадки* 'атмосферна волога' розглядається як один із різновидів лексико-семантичного способу словотвору (за М.М. Шанським), а саме: концентрація значення фразеологічного звороту в одному опорному слові й еліпсис залежних від нього слів: *осадки* ← *атмосферные осадки, температура* ← *повышенная (высокая) температура*, *песок* ← *сахарный песок* [20:187].

(5) рос. *пересад-к(а)* Т БАС (2=10) МАС (2=4) У (2/1) О (2=4) Еф (2=5) БТС (4)

БСЖ (1) Даль СНГ (3) [= 8]

Під час аналізу словникових статей російського іменника *пересадка* було виявлено такі моменти:

а) у деяких словниках, зокрема в БАС, зафіксовано процес, зворотний щодо непослідовного врахування полісемії похідного порівняно із твірним, а саме: відсилання 'дія за значенням (значеннями – ?) дієслів *пересаживать, пересадить і пересаживаться*' [БАС IX, стлб. 869] справляє враження, що іменник *пересадка* співвідноситься з цими дієсловами (насамперед із своїм безпосереднім твірним – дієсловом *пересадить*) за повним обсягом семантичної структури, тобто за дев'ятьма значеннями. Проте зіставлення з даними інших лексикографічних джерел дає змогу скоректувати цей попередній висновок, оскільки в цих словниках для іменника *пересадка* подано відсилання лише до певних значень твірного слова [МАС III, с. 93; О, с. 500; БТС, с. 816]. Отже, іменник *пересадка* характеризується неповною семантичною співвіднесеністю із своїм безпосередньо твірним словом – дієсловом *пересадить* (за зведеними даними словників літературної мови із дев'яти значень твірного похідне корелює лише з трьома значеннями);

б) у семантичній структурі іменника *пересадка* відбито явище полікорелятивності як часткового випадку словотвірної полісемії, а саме: "полікорелятивність відбиває факт полісемії похідного слова, що виникає внаслідок співвіднесеності **різних** (підкреслення наше – Н. Я.) значень похідного з **різними** (підкреслення наше – Н. Я.), як правило, спільнокореновими твірними" [12:123]. Найбільш чітко цю полікорелятивність, яку Н.О. Пугієва відмежовує від множинності словотвірної структури, для слова *пересадка* семантизовано в словнику Д.М. Ушакова – 'дія за значенням дієслова *пересесть* у другому значенні, у другому значенні – *пересаживаться*, перерва в дорозі під час поїздок потягом і пароплавом для переходу на інший потяг або пароплав' [У III, стлб. 191]. Варто зауважити, що російській та українській лексемам *пересадка* – *пересадка* у значенні 'перехід з одного поїзда, пароплава і т. ін. на інший або з одного виду транспорту на інший для дальшого пересування в дорозі, подорожі' [БАС IX, стлб. 869; СУМ VI, с. 271-272] у польській мові відповідають іменники *przesiadanie się* (ця лексема скоріше за все корелює із словами *пересаживание* – *пересаджування*) і *przesiadka* [PSRP, с. 506], які є девербативами від *przesiadać się* (← *przesiadać* ← *siadać*, де польському *siadać* відповідають російське *садиться* й українське *сідати*). Як бачимо, простежуються різні формально-семантичні перехрещення похідних у межах лексичного гнізда, що об'єднує дієслова дії, каузативні (транзитивні) дієслова і дієслова статального способу дії (дієслова стану);

в) аналіз словникових статей слова *пересадка* в жаргонних [БСЖ, с. 429] і діалектних [СНГ XXVI, с. 212] словниках дає підстави для виявлення ще чотирьох ЛСВ слова *пересадка*. До речі, у цій сфері у семантичній структурі слова *пересадка* відбувається конкретизація словотвірних значень цієї похідної лексеми як *nomina patientis*.

Отже, похідний іменник *пересадка* як компонент макрогнізда має вісім значень і характеризується неповною семантичною співвіднесеністю із дієсловом *пересадить*, що реалізує в лексико-семантичній структурі макрогнізда чотирнадцять значень.

(6) рос. *саж-ок* I Од (2/1) [=1]

саж-ок II Од (2/1) [=1]

Іменник *сажок* зафіксовано в "Словаре русских говоров Одесщины" як такий, що має два значення: '1. Те саме, що *сажик* <...>'. '2. Садок, прилад для утримання пійманої живої риби' [Од II, с. 151-152]. У свою чергу *сажик* є демінутивом від іменника *саж*, який позначає 'хлів для свиней' [Од II, с. 151]. Із словотвірного погляду у слові *сажок* (чи вже у двох омонімах) реалізовано два тавтологічні суфікси: *-ок* I і *-ок* II, один із яких, на думку Є.А. Карпіловської, належить до тих суфіксів, що "стають тавтологічними внаслідок втрати модифікаційних значень (демінутивності, аугментативності, сингулятивності або збірності) і завдяки цьому увиразнюють, підсилюють предметне значення або, ширше, значення субстанції твірного безсуфіксного іменника" [6:103]. Дослідниця пропонує називати такі суфікси від'ємно-модифікаційними (за аналогією до від'ємно-мутаційного типу) [6:33-34].

Дійсно, слово *сажок* із значенням 'прилад для утримання пійманої живої риби' є конкретизацією такого від'ємно-модифікаційного значення. Проте до складу СГ вміщуємо його як кодироване не для демінутива *сажок* I, а як слово-омонім, що є рівнопохідним із словами *саж*, *сажик* II, *садок* II, з якими воно перебуває в одній зоні словотвірної парадигми дієслова *сажать*. Ця зона об'єднує у своєму складі *nomina loci*, і як *nomina loci* іменник *сажок* II є однозначним, як і демінутив *сажок* I (← *саж*). Отже, під час виникнення від'ємно-модифікаційного значення іменник *сажок* II скоріше за все своїм твірним мав іменник *саж*, але, втративши значення демінутивності і набувши значення предметності, він, на наш погляд, сприймається як девербатив.

Є.А. Карпіловська, аналізуючи трактування терміна *десемантизовані демінутиви* у Л.О. Родніної, пише: "Проте аналіз тлумачень поданих нею (Л.О. Родніною – Н.Я.) прикладів у СУМі переконав нас у тому, що ці утворення перебувають на різних стадіях десемантизації, або ж втрати модифікаційного значення суфікса, а отже, й на різних стадіях віддалення від твірних

одиниць, пор.: *ватаг – ватажок, гурт – гурток, колос – колосок, сад – садок, став – ставок* <...>. Деякі з таких слів ще зберігають асоціативний семантичний зв'язок з безсуфіксними іменниками <...>, а деякі вже повністю його втратили” [6:105].

Для порівняння наведемо аналіз семантичної структури українського іменника *садок* I, який у деяких лексикографічних джерелах фіксується із двома значеннями: ‘1. Те саме, що *сад*’. ‘2. Зменшення до *сад*’ [СУМ IX, с. 13; ВТС, с. 1095]. Утративши значення демінутивності (від’ємно-модифікаційне значення, за Є.А. Карпіловською), слово *садок* в одному із своїх значень стає повним функціональним еквівалентом слова *сад*. Проте якщо вищенаведений російський іменник *сажок* II ‘прилад для утримання живої пійманої риби’ протиставляється за значенням іменнику-омоніму *сажок* I ‘демінутив від *саж*’ (*саж* ‘хлів для свиней’), то український іменник *садок* II у своєму “віддемінутивному значенні” лише підсилює значення предметності, але ця конкретизація перебуває у межах єдиної семантичної структури полісемантичного слова.

(7) укр. *сад* I К СУМ (1) ВТС (1) НТС (1) СГР (2/1) [=1]

сад II ‘жорна’ СГР (2/1) [= 1]

Для іменника українського СГ *сад* I, крім спільного з літературною мовою значення ‘спеціально відведена значна площа землі, на якій вирощують плодові дерева, кущі тощо’ [СУМ IX, с. 9; ВТС, с. 1094; НТС III, с. 229; СГР IV, с. 95], у словнику Б. Грінченка наведено також значення ‘млинове жорно’ [СГР IV, с. 95]. До складу СГ української мови вводимо іменник-омонім *сад* II, лексичне значення якого ‘млинове жорно’ конкретизує словотвірне значення *nomina instrumenti*. По-перше, значення іменників *сад* I (*nomina patientis*) і *сад* II (*nomina instrumenti*) настільки різняться одне від одного, що розгляд їх у межах однієї семантичної структури полісемантичного слова не видається можливим і доцільним, а по-друге, український іменник *сад* II ‘млинове жорно’, який ми аналізуємо як самостійну лексему, корелює із російським іменником *сад* III ‘маточина, жорна’ [И III, с. 3; ДГ III, с. 101], перебуваючи з ним у відношенні включення лексичних значень. До речі, у словнику донських говорів (російської мови) подано три самостійні іменники-омоніми: *сад* I ‘город поза межами садиби’, *сад* II ‘хлів’ і *сад* III ‘пара млинових жорен’ [ДГ III, с. 101].

(8) укр. *садівнич-ий* II _{імен.} СУМ (2/1) ВТС (2/1) СГР (2/1) [= 1]

До складу СГ як самостійний компонент залучаємо субстантивований прикметник *садівничий* (*садівничий* II _{імен.}), значення якого в словниках подається в межах семантичної структури прикметника *садівничий* (*садівничий* I _{прикм.}), а саме: ‘у значенні іменника *садівничий*, чого, ч(оловічий рід). Те саме, що *садівник*’ [СУМ IX, с. 12; ВТС, с. 1095], тобто ‘фахівець із садівництва, особа, що вирощує та доглядає садівні рослини’ [СУМ IX, с. 12; ВТС, с. 1095]. Похідне *садівничий* II _{імен.} розглядаємо у складі СГ як самостійне слово-омонім на тій підставі, що під час морфологічно-синтаксичного словотворення, зокрема субстантивації прикметників (цей різновид вважається типовим прикладом конверсії), по-перше, перехід слова з однієї частини мови до іншої супроводжується перетворенням відповідних парадигматичних ознак, а по-друге, “**похідне слово** (підкреслення наше – Н. Я.) нічим не відрізняється зовні від мотивуючого, але дістає нове значення. **Омоніми** (підкреслення наше – Н. Я.) легко нейтралізуються у відповідних контекстах” [14:274].

(9) укр. *насадж-енн(я)* К СУМ (2=3) ВТС (2=3) [= 3]

Іменник *насадження* має три значення, два з яких конкретизують його словотвірне значення як *nomina actionis* (число два отримуємо врахувавши всі відсилання до семантичної структури твірного дієслова), а третє значення (у словниках воно подається як друге) являє собою наслідок розвинутої полісемії, а саме: іменник *насадження* у значенні ‘посаджені дерева, рослини’ [СУМ IX, с. 181] – це іменник із непроцесуальним значенням. Отже, девербатив *насадження* у своїй структурі поєднує дві семеми: дія за дієсловом і вторинна денотативна семема, що позначає об’єкт дії.

(10) укр. *пересад-к(а)* К СУМ (2=3) ВТС (2=3) [= 3]

Український іменник-девербатив *пересадка*, як і проаналізований раніше російський віддієслівний іменник *пересадка*, характеризується наявністю двох типів значень:

а) позначення дії за двома значеннями твірного дієслова (графічно у словниках ці два значення фіксуються як одне [СУМ VI, с. 271; ВТС, с. 743]);

б) *пересадка* у значенні ‘перехід з одного поїзда, пароплава і т. ін. на інший або з одного виду транспорту на інший для дальшого пересування в дорозі; подорожі’ [СУМ VI, с. 271; ВТС, с. 743] – це реалізація явища полікорелятивності.

(11) укр. *посад-ник* I ‘намісник князя’ К СУМ (2/1) ВТС (2/1) НТС (3/2) [= 2]

посад-ник II ‘поселенець’ К СУМ (2/1) ВТС (2/1) НТС (3/1) [= 1]

У словниках української мови подано один багатозначний іменник *посадник*, який, за даними різних джерел, має два або три значення: 1) 'намісник князя; виборний правитель з бояр'; 2) 'те саме, що поселенець'; 3) 'голова, мер міста' [СУМ VI, с. 307; НТС II, с. 821; ВТС, с. 889]. До складу СГ залучаємо два похідні, а саме: двозначний девербатив *посадник I* 1) 'намісник князя; виборний правитель з бояр'; 2) 'голова, мер міста' (← *посадити* 'призначити або обрати когонебудь на якусь посаду') і відіменниковий іменник *посадник II* 'поселенець' (← *посад* 'частина міста'). Варто зауважити, що іменник *посадник II* 'поселенець' можна розглядати як двомотивований (пор. *посадити* у значенні 'помістити або поселити когонебудь кудись, десь'), проте при укладанні схем СГ доводиться обирати якусь одну мотивацію, спираючись при цьому на відношення похідності, формально-семантичної виводимості. Іменник *посадник II* 'поселенець' розглядаємо, по-перше, як кодериват із прикметником *посадський I*, а по-друге, як частковий синонім до іменника *посадський II* 'у значенні іменника *посадський, кого, ч(оловічий рід)*. Той, хто живе в посаді і належить до стану ремісників, торговців і міської бідноти' [СУМ VII, с. 308; ВТС, с. 889], з яким *посадник II* має спільну ланку у словотвірному ланцюжку, а саме: іменник *посад I* 'частина міста' [СУМ VII, с. 305; НТС II, с. 820; ВТС, с. 884] (← *посадити* 'помістити або поселити когонебудь кудись, десь' [СУМ VII, с. 306; ВТС, с. 888]).

(12) пол. *sad-ow/in(a)* I SJPD (2/1) [= 1]

sadow-in(a) II SJPD (2/1) [= 1]

У словнику за редакцією В. Дорошевського подано одну двозначну лексему *sadowina*: 1) 'поганий, чахлий сад' і 2) 'плоди, врожай із саду, фрукти' [SJPD VIII, с. 5]. До складу СГ польської мови вміщуємо два іменники-омоніми *sadowina I* і *sadowina II*, кожен із яких є однозначним. На нашу думку, навряд чи є можливим поєднання в межах однієї семантичної структури пейоративного значення і значення *nomina collectivae*, хоча обидва вони і належать до модифікаційних значень, але ця видозміна значення твірною є дуже різноплановою. До того ж, *sadowina I* як експресивний іменник розглядаємо як похідне від *sad I*: *sad I* → *sad-ow/in(a)* I, а *sadowina II* (*nomina collectivae*) – як відад'єктивний іменник (спираємось на словотвірну структуру і на лексичне значення): *sadowy I* → *sadow-in(a)* II (пор. російське *садовый* → *садов-ун(a)* 'все, що росте в саду' й українське *садовий* → *садов-ун(a)* 'садові дерева; плоди садових дерев, фрукти').

(13) пол. *osad-nik* I SJPD (2/1) Sz (2/1) MSP (2/1) SWP (1) [= 1]

osad-nik II SJPD (2/1) Sz (2/1) MSP (2/1) SWP (1) [= 1]

У більшості лексикографічних джерел польської мови подано один двозначний іменник *osadnik*, у семантичній структурі якого об'єднані значення *nomina agentis* і *nomina instrumenti* [SJPD V, с. 1109; Sz II, с. 547; MSP, с. 517]. Натомість у словнику за редакцією Б. Дуная ці два значення розподіляються між двома іменниками-омонімами: *osadnik I* 'той, хто оселився на сталю заселених територіях, або той, кого десь оселили' [SWP, с. 694] (в інших словниках під час семантизації наводиться ще синонім *колоніст*) і *osadnik II* 'резервуар для осадження відходів, часток, нечистот, що містяться у воді; відстойник' [SWP, с. 694]. Під час укладання схеми СГ у цьому випадку схилилися до позиції словника за редакцією Б. Дуная щодо вирішення питання про розмежування полісемії й омонімії.

(14) пол. *osad-k(a)* I SJPD (2/1) MSP (2/1) [= 1]

osad-k(a) II SJPD (2/1) MSP (2/1) [= 1]

Як і в попередньому випадку, аналіз слова *osadka* пов'язаний із розмежуванням полісемії й омонімії. За даними лексикографічних джерел, семантична структура іменника *osadka* має такий вигляд: 1) 'зменшення від *osada*'; 2) 'подовження плодоніжки, на якому розташовані (пол. *osadzony*) чашечка, вінчик, маточка і зав'язь; дно квітки' [SJPD V, с. 1109; MSP, с. 517]. На нашу думку, для цього слова є підстави для того, щоб говорити про розпад полісемії й утворення двох іменників-омонімів: відіменникового демінутива *osadka I* й іменника-девербатива *osadka II*, який перебуває в тій клітині дієслівної словотвірної парадигми, що відповідає *nomina loci* (← *osadzić* 'прикріпити до чогось, закріплювати щось у чомусь, на чомусь, накладати' [SJPD V, с. 1111-1112; Sz II, с. 547; MSP, с. 517; SWP, с. 694], пор. *osadzony* 'уміщений, розташований' [SWP, с. 695]).

(15) пол. *osad-k(a)* I SJPD (2/1) MSP (2/1) [= 1]

Іменник-демінутив *osadka I*, окрім проблеми розмежування полісемії й омонімії, потребує уваги також щодо визначення діапазону семантичної співвіднесеності із своїм твірним – іменником *osada*, який, за даними різних лексикографічних джерел, має від двох [Sz II, с. 547; MSP, с. 517; SWP, с. 694] до шести [SJPD V, с. 1108-1109] значень. Проблема ця зумовлена тим, що в жодному із джерел чітко не окреслено, за якими конкретно значеннями чи за всім їхнім спектром демінутив співвідноситься із своїм твірним. Іменник *osada* як компонент макронізда є шестизначним, у складі його семантичної структури, окрім значень міжстильових і нейтральних,

наявні також значення, супроводжувані певними стилістичними примітками: *застаріле* (*osada* 'колонія тварин'; 'екіпаж пароплава, охорона укріпленого замку'; 'оправа, насадка, рукоятка'), *ботанічний термін* (*osada* 'головний паросток суцвіття') [SJPD V, с. 1108-1109]. 3-поміж шести значень твірного іменника *osada* на особливу увагу заслуговують два значення, які послідовно фіксуються всіма джерелами: 1) 'поселення типу військового, що посідає проміжну позицію між селом і невеликим містом; колонія; мешканці такого поселення'; 2) 'екіпаж веслової лодки' [SJPD V, с. 1108-1109; Sz II, с. 547; MSP, с. 517; SWP, с. 694]. Оскільки друге значення супроводжується приміткою, яка вказує на те, що іменник реалізує це значення як спортивний термін, то утворення на ґрунті цього значення похідного іменника-демінутива є малоімовірним. Отже, однозначний іменник *osadka* I корелює з одним із шести значень свого твірного слова – іменника *osada* I і характеризується неповною (частковою) семантичною співвіднесеністю з ним.

(16) пол. *o-sadzić* I SJPD (8/7) Sz (6/5) MSP (5/4) SWP (4) [= 7]

o-sadzić II 'zatrzymać' SJPD (8/1) Sz (6/1) MSP (5/1) SWP (2) [= 2]

Під час визначення семантичних структур цих дієслів виникає щонайменше дві проблеми: розмежування, з одного боку, полісемії й омонімії, а з іншого боку, – окремих значень (ЛСВ) і відтінків значень (підзначень). Так, у тих словниках, де подано одну дієслівну лексему *osadzić*, діапазон значень у її семантичній структурі коливається від п'яти до восьми [SJPD V, с. 1111-1112; Sz II, с. 547; MSP, с. 517]. Натомість у словнику за редакцією Б. Дуная зафіксовано розпад полісемії, унаслідок якого виникло самостійне дієслово *osadzić* II [SWP, с. 694], семантична структура якого в інших джерелах розглядається з-поміж інших значень дієслова *osadzić*, тобто *osadzić* I: 'несподівано, різко затримати. *Osadzić konia w mejscu; // переносне* дати комусь науку, вгамувати чиїсь пориви. *Próbował coś powiedzieć ale z mejsca go osadzono*' [Sz II, с. 547]. Варто зауважити, що у складі СГ російської мови на підставі аналізу даних лексикографічних джерел також виділяємо два дієслова-омоніми *осадить* I 'примусити опуститися вниз; поселити; обсадити деревами' і *осадить* II 'примусити зупинитися', у той час як до українського СГ вводимо одне дієслово *осадити*, оскільки жоден із словників української мови, включаючи новітні, не фіксує для нього розпаду полісемії. Щодо дієслова польського СГ *osadzić* II в аспекті питання про розмежування окремих ЛСВ і відтінків значень, підзначень, то, як і в словнику за редакцією Б. Дуная, вважаємо його двозначним [SWP, с. 694]: друге переносне значення 'втримати когось, вгамувати чиїсь пориви' – це результат семантичної деривації, розвинутої полісемії.

Отже, прокоментувавши ці конкретні приклади, ми спробували подати своєрідний огляд проблематики, пов'язаної із визначенням лексико-семантичної структури СГ, окресленням семантичних меж гнізда, поетапним аналізом семантичної структури кожної лексеми як компонента макрогнізда.

Наступний етап дослідження можна назвати синтезуючим, узагальнюючим, оскільки тут оперуємо інформацією щодо семантичних структур похідних, отриманою на попередній стадії вивчення лексико-семантичної структури кожного із зіставляваних СГ.

У таблиці 1 наведено співвідношення однозначних і багатозначних похідних у складі СГ дієслів *сажать*, *садити* і *sadzić*. Як видно з цієї таблиці, з-поміж дериватів російського і польського СГ перше місце посідають багатозначні лексеми: 379 (або 51,5 %) і 140 (або 52,8 %) відповідно, натомість в українському СГ – однозначні (223, або 58,7 %). При цьому в СГ російської і польської мов багатозначні похідні переважають однозначні в 1,1 раза (для обох СГ), а в СГ української мови однозначні похідні переважають багатозначні в 1,4 раза (тобто перевага є більшою).

Таблиця 1

**Співвідношення однозначних і багатозначних похідних
у складі СГ дієслів *сажать*, *садити* і *sadzić***

СГ	Похідні				Разом похідних:	
	однозначні		багатозначні		к-ість	%
	к-ість	%	к-ість	%		
СГ рос. мови	357	48,5	379	51,5	736	100
СГ укр. мови	223	58,7	157	41,3	380	100
СГ пол. мови	125	47,2	140	52,8	265	100

Якщо до цього часу визначення лексико-семантичної організації СГ здійснювалось переважно на лексичному рівні, тобто ми мали справу з лексемно-словотвірним СГ (термін Т.Ф. Іванової [5]), то зараз перейдемо до розгляду цих параметрів СГ на власне словотвірному рівні:

1. Розподіл однозначних і багатозначних похідних між кінцевими ланками структурних типів словотвірних ланцюжків (далі – СЛ).

2. Типи семантичної співвіднесеності в парі “твірне → похідне”.

Результати аналізу кінцевих елементів СЛ у складі кожного із зіставлюваних гнізд щодо ознаки моно- та полісемії подано в таблицях 2, 3 і 4 відповідно.

Таблиця 2

Кінцеві елементи СЛ російського СГ з вершиною *сажать (садить)* щодо ознаки моно- та полісемії

Структурні типи СЛ	Кінцеві елементи СЛ				Разом СЛ:
	Однозначні		Багатозначні		
	к-ість	%	к-ість	%	
Одноланкові	44	14,4	17	7,3	61
Дволанкові	121	39,7	99	42,3	220
Триланкові	119	39	109	46,6	228
Чотириланкові	21	6,9	9	3,8	30
Разом ланок:	305	100	234	100	539
Разом СЛ:	305	56,6	234	43,4	539; 100%

Таблиця 3

Кінцеві елементи СЛ українського СГ з вершиною *садити (саджати, садовити, сажати)* щодо ознаки моно- та полісемії

Структурні типи СЛ	Кінцеві елементи СЛ				Разом СЛ:
	Однозначні		Багатозначні		
	к-ість	%	к-ість	%	
Одноланкові	32	17	14	14,7	46
Дволанкові	78	41,5	42	44,2	120
Триланкові	62	33	36	37,9	98
Чотириланкові	16	8,5	3	3,2	19
Разом ланок:	188	100	95	100	283
Разом СЛ:	188	66,4	95	33,6	283; 100 %

Таблиця 4

Кінцеві елементи СЛ польського СГ з вершиною *sadzić (sadzać, sadowić)* щодо ознаки моно- та полісемії

Структурні типи СЛ	Кінцеві елементи СЛ				Разом СЛ:
	Однозначні		Багатозначні		
	к-ість	%	к-ість	%	
Одноланкові	9	8,8	2	2,4	11
Дволанкові	48	47,1	42	50	90
Триланкові	32	31,4	37	44	69
Чотириланкові	11	10,8	2	2,4	13
П'ятиланкові	2	1,9	1	1,2	3
Разом ланок:	102	100	84	100	186
Разом СЛ:	102	54,8	84	45,2	186; 100

Зіставлення даних зазначених таблиць дає можливість зробити такі висновки:

1) з-поміж кінцевих елементів одноланкових, дволанкових і чотириланкових СЛ у кожному СГ переважають однозначні похідні;

2) у межах кінцевих елементів триланкових СЛ у СГ російської й української мов перше місце посідають однозначні, а в СГ польської мови – багатозначні деривати;

3) останні ланки п'ятиланкових СЛ (цей структурний тип СЛ реалізовано лише в СГ польської мови) здебільшого однозначні;

4) загалом 3-поміж кінцевих елементів СЛ у складі кожного із зіставляваних СГ переважають однозначні деривати: 305, або 56,6 % – російське СГ; 188, або 66,4 % – українське СГ і 102, або 54,8 % – польське СГ.

Щодо типів семантичної співвіднесеності похідних і твірних у складі СГ дієслів *сажать*, *садити* і *sadzić* (послугуємося класифікацією О.М. Тихонова [15, с. 190-196]), то, як свідчить аналіз фактичного матеріалу, цей рівень зіставного вивчення зазначених СГ дає підстави тільки для виділення спільних ознак (див. таблицю 5):

1. Перше місце в кожному СГ посідають випадки неповної семантичної співвіднесеності (далі – НСС) між похідними і твірними словами, а саме: 540, або 73,3 % – російське СГ; 259, або 68,2 % – українське СГ і 191, або 72,1 % – польське СГ.

2. 3-поміж похідних, що характеризуються НСС із своїм твірним, переважають деривати, семантичний обсяг яких є меншим порівняно із кількістю значень твірного слова: 528, або 71,7 % – російське СГ; 245, або 64,5 % – українське СГ і 168, або 63,4 % – польське СГ (відсоткові показники підраховано від загальної кількості похідних кожного СГ, що її прийнято за 100 %).

Таблиця 5

Зіставний аналіз семантичної співвіднесеності похідних і твірних у складі СГ дієслів *сажать*, *садити* і *sadzić*

СГ	Разом похідних:	ПСС		НСС			
		к-ість	%	Більше значень		Менше значень	
				к-ість	%	к-ість	%
СГ рос. мови	736	196	26,6	12	1,6	528	71,7
СГ укр. мови	380	121	31,8	14	3,7	245	64,5
СГ пол. мови	265	74	27,9	23	8,7	168	63,4

Отже, зіставний аналіз лексико-семантичних структур СГ дієслів *сажать*, *садити* і *sadzić* на власне словотвірному рівні щодо зазначених параметрів дав змогу з'ясувати певні спільні тенденції виникнення однозначних і багатозначних похідних кожного із гнізд у парі "твірне → похідне". Проте зіставлення мов на будь-якому рівні, як відомо, має бути спрямоване на виявлення як подібностей, так і відмінностей між ними. Оскільки кожне похідне слово, утворившись на словотвірному рівні, починає функціонувати як одиниця лексичного рівня, то, як видається, під час зіставлення лексико-семантичних структур СГ кількох мов такий зіставний аналіз варто продовжити спираючись на досягнення в галузі контрастивної лексикології.

У такому разі наступний етап зіставного вивчення лексико-семантичних структур аналізованих СГ полягатиме у встановленні основних типів міжмовних лексико-семантичних відношень між компонентами словотвірних гнізд як одиниць проміжного рівня мови.

У роботі спираємось на класифікацію міжмовних лексико-семантичних корелятивів В.М. Манакіна [10], проте зважаючи на обсяг статті залишаємо поза увагою розгляд типів міжмовних лексико-семантичних відповідників (явища еквівалентності, включення, пересічення і безеквівалентності), оскільки це потребує окремого дослідження.

Література¹:

1. Аминова А.А. Словообразовательное гнездо в сопоставительном освещении // Словообразовательное гнездо и принципы его описания. – М., 1997. – С. 24.

¹ З огляду на обсяг статті, ми не подаємо переліку умовних скорочень лексикографічних джерел (це раз підкреслимо, що під час аналізу лексико-семантичних структур СГ насамперед спиралися на дані найавторитетніших тлумачних словників трьох мов).

2. Борисова Л.П. Развитие словообразовательных гнезд с синонимичными исходными словами (на материале гнезд с вершинами питать и кормить): Автореферат дис... канд. филол. наук: 10.02.01 / Киевский гос. пед. ин-т им. А.М. Горького. – К., 1990. – 16 с.
3. Ермакова О.П. Лексические значения производных слов в русском языке. – М., 1984. – 152 с.
4. Зых А. Словообразовательная парадигма как единица конфронтативного анализа близкородственных языков (русско-польские соответствия) // <<http://www.filoljgija.vukhf.lt/4-9/doc/Zych.doc>>. 12.11.04>.
5. Иванова Т.Ф. Типы мотивационных отношений в лексемно-словообразовательном гнезде // Учен. записки Ташкентского гос. пед. ин-та им. Низами. – Ташкент, 1975. – Т. 143. – № 1. – С. 355–360.
6. Карпілівська Є.А. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація. – К.: Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, 1999. – 297 с.
7. Карпілівська Є.А. Кореневий гніздовий словник української мови: Гнізда слів з вершинами – омографічними коренями. – К., 2002. – 912 с.
8. Ковалик І.І. Про семізацію і семемізацію у словотвірному гнізді кореня зелен- в українській мові // Українське мовознавство. – Вип. 11. – К., 1983. – С. 50–60.
9. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений: Семантика производного слова. – М., 1981. – 199 с.
10. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. – К., 2004. – 326 с.
11. Маторина Н.М. Эволюция словообразовательных гнезд с вершинами делать и деять в русском языке XI-XX вв.: Дис... канд. филол. наук: 10.02.01. – Донецк, 1994. – 352 с.
12. Пугиева Н.А. Полисемантизм глагольного слова, место и роль его в толково-словообразовательном словаре // Принципы составления гнездового толково-словообразовательного словаря современного русского языка: Учеб. пособие по спецкурсу. – Грозный, 1991. – С. 74–137.
13. Соколова С.О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові. – К., 2003. – 283 с.
14. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка. – 2-ге вид., перер. і доп. – К., 1997. – 493 с.
15. Тихонов А.Н. Проблемы составления гнездового словообразовательного словаря современного русского языка: Курс лекций. – Самарканд, 1971. – 387 с.
16. Тихонов А.Н. Словообразовательный словарь русского языка: В 2-х т. – 2-е изд., стереотип. – М., 1990.
17. Тихонов А.Н. Состояние научной разработки гнезда и перспективы его исследования // Материалы VII Междунар. науч. конф. “Актуальные проблемы русского словообразования”. – Елец: Елецкий гос. ун-т им. И.А. Бунина. – 2001. – С. 10–21.
18. Фатхутдинова В.Г. Лингвистические основы сопоставительного анализа отглагольных словообразовательных гнезд в русском и татарском языках // Сопоставительная филология и полилингвизм. – Казань, 2003. – С. 147–155 // <http://www.kcn.ru/tat_ru /uviversitet/fil/kn7/ index/phpsod=23.18.02.04>.
19. Фатхутдинова В.Г. Словообразовательная цепочка как объект сопоставительного анализа (на материале русского и татарского языков // Труды и материалы II Междунар. конгресса исследователей русского языка “Русский язык: исторические судьбы и современность” (Москва, 18–21 марта 2004 г.). – М., 2004. – С. 461–462.
20. Цыганенко Г.П. Русский язык: Морфемика. Словообразование. Этимология: Учебно-справочная книга. – Донецк, 1999. – 316 с.
21. Ширшов И.А. Типы полисемии в производном слове // Филологические науки. – М. – 1996. – № 1. – С. 55–66.
22. Ярошенко Н.О. Словотвірні гнізда з базовими дієсловами сажать, садити і sadzić у російській, українській і польській мовах XIX-XX ст. (семантика вершини) // Мова і культура (Науковий щорічний журнал). Серія Філологія. – Вип. VI. – Т. 5. – Ч. 1. – Національні мови у їхній специфіці та взаємодії. – К., 2003. – С. 133–141.